

## นิบาต

นิบาต ใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง เพื่อบอก  
กาลปะนะ (ภนเต), กาล (ทียโย), ที่ (อนโต), ปริจเฉท (ยาว), อุปไมย (วีย),  
ปฏิเสธ (โน), ความได้ยินเล่าลือ (กิริ), ความปรักป (สเจ), ความถาม (กิ),  
ความรับ (อาม), ความเตือน (หนท) เป็นต้น

### นิบาตบอกกาลปะนะ

ยคเฆ	สรวมชีพ, ขอเดชะ
ภนเต, ภทนเต	ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่)
ภณ	พนาย (คนผู้ดีเรียกคนใช้)
อมโภ	แนะนำผู้เจริญ (ใช้เรียกชายด้วยวาจาสุภาพ)
อาวุโส	ดูก่อนผู้มีอายุ (พระพรราชาแก่ เรียกพระพรราชาอ่อน, พระเรียกคฤหัสถ์)
เร, อเร	เว้ย, ้วย (ใช้เรียกคนเลวทราม)
เห	เฮ้ย (ใช้เรียกคนเลวทราม)
เช	แม่ (ใช้เรียกสาวใช้)

### นิบาตบอกกาล

ทิวา	(ในเวลากลาง)วัน	ปาโต	ในเวลาเช้า
ทียโย	ในวันวาน, เมื่อวาน	สายั	ในเวลาเย็น
ปรทียโย, ปเร	ในวันขึ้น, เมื่อวานขึ้น	อด, อโถ	ครั้งนั้น, ลำดับนั้น,
เสว, สุเว	ในวันรุ่ง		ภายหลัง, อนึ่ง
ปรสุเว	ในวันมะรืน	สมปติ	บัดเดี๋ยวนี้
อภิกขณั	เนื่องๆ	อายุติ	ต่อไป

### นิบาตบอกที่

อุทธั, อุปริ	เบื้องบน	โอรั	ฝั่งใน
อโร	เบื้องต่ำ	ปารั	ฝั่งนอก
อนโต, อพภนตรี	ภายใน	หุริ	โลกอื่น
ติโร, พหิ, พหิทธา, พหิตรา	ภายนอก	สมมุขา	ต่อหน้า
เทฏฐา	ภายใต้	ปรมมุขา	ลับหลัง
อนุตธา	ระหว่าง	โรโท	ที่ลับ

## อภัยยศัพท์

คือศัพท์ที่ไม่ได้แจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ อย่างนามศัพท์ คงรูปอยู่อย่างเดียว  
แบ่งเป็น ๓ คือ ๑. อุปสัค ๒. นิบาต ๓. ปัจจัย

## อุปสัค

อุปสัค ใช้นำหน้านามนาม คุณนาม และกิริยา ให้พิเศษขึ้น  
เมื่อนำหน้านาม อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายคุณนาม  
เมื่อนำหน้ากิริยา อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายกิริยาวิเสสนะ

อติ	ยิ่ง, เกิน, ล่วง	อุป	เข้าไป, ไกล, มั่น
อธิ	ยิ่ง, ใหญ่, ทับ	นิ	เข้า, ลง
อภิ	ยิ่ง, ใหญ่, จำเพาะ, ข้างหน้า	นิ	ไม่มี, ออก
อนุ	น้อย, ภายหลัง, ตาม	ป	ทั่ว, ข้างหน้า, ก่อน, ออก
อป	ปราศ, หลีก	ปฎิ	เฉพาะ, ตอบ, ทวน, กลับ
อปิ, ปิ	ใกล้, บน	ปรี	รอบ
อุ	ขึ้น, นอก	วิ	วิเศษ, แจ้ง, ต่าง
อว, โอ	ลง	สั	พร้อม, กับ, ดี
ปรา	กลับความ	สุ	ดี, งาม, ง่าย
อา	ทั่ว, ยิ่ง, กลับความ	ทุ	ชั่ว, ยาก

### นิบาตบอกปริจเฉท

กิว	เพียงไร	สมนตา	โดยรอบ
ยาว	เพียงใด .....	ดาว	เพียงนั้น
ยาวตา	มีประมาณเพียงใด ..	ดาวตา	มีประมาณเพียงนั้น
กิตดาวตา	มีประมาณเท่าใด ....	เอตดาวตา	มีประมาณเท่านั้น
ยาวเทว	เพียงใดนั้นเทียว .....	ดาวเทว	เพียงนั้นนั้นเทียว

### นิบาตบอกอุปมาอุปไมย

ยถา, เสยยถาปิ (แม่)ฉันโต	วิย	ราวกะ
ตถา, เอวั ฉันนั้น	อิว	เพียงดั่ง

### นิบาตบอกประการ

ยถา, ถลั	โดยประการใด	ตถา, เอวั	โดยประการนั้น
----------	-------------	-----------	---------------

## นิบาตบอกปฏิเสธ

น, โน	ไม่	อลั	พอ, อย่าเลย
มา	อย่า	ว	เทียว
วินา, อดนตฺร	เว้น	เอา	นั้นเทียว

### นิบาตบอกความได้ยินเล่าลือ

กิริ, ขลุ, สุกั ได้ยินว่า

### นิบาตบอกปรักป

เจ	หากว่า	อปเปว นาม	ชื่อแม่ไหน
สเจ, อด	ถ้าว่า	ยมนูน	กระไรหนอ
ยทิ	ผิวว่า		

### นิบาตบอกความถาม

กิ	หรือ, อะไร	กจจิ	แลหรือ
นุ	หนอ	ถลั	อย่างไร
นनु	มิใช่หรือ	เสยยถิทั	อย่างไรนี้
อุทาหุ, อาหุ	หรือว่า		

### นิบาตบอกความรับ

อาม, อามนตา เออ (ครับ, ค่ะ, ใช่ ...)

### นิบาตบอกความเตือน

อิงฆ	เชิญเถิด	หนท, ตคฆ	เอาเถิด
------	----------	----------	---------

### นิบาตสำหรับผูกศัพท์และประโยค

ปน, ตุ	ก็, ส่วนว่า, แต่ว่า	อลวา	อีกอย่างหนึ่ง
จ	ก็, จริงอยู่, อนึ่ง, ด้วย	วา	หรือ, บ้าง, ก็ดี, ก็ตาม
หิ	ก็, จริงอยู่, เพราะว่า	อปิ	แม่, บ้าง
		อปิจ	เออ ก็, อีกอย่างหนึ่ง

### นิบาตสักว่าเป็นเครื่องทำบทให้เต็ม

นุ, วต	หนอ	เว, ทเว	เว้ย, แล	สุ	ลี
โข	แล	โว	โว้ย, แล		

## นิบาตมีเนื้อความต่างๆ

ปุณ	อีก	สห, สหฺธิ	กับ, พร้อม
ปุณปุณฺ	บ่อยๆ	สยฺ, สยฺม	เอง
เตนฺหิ	ถ้าอย่างนั้น	นฺน	แน่
ภฺยโย	ยิ่ง	อฺทธา, อวฺสฺส	แน่แท้
ภฺยโยโส	โดยยิ่ง	อภฺยทฺตลฺ	โดยแท้
สมฺมา	โดยชอบ	มภฺยเว	เห็นจะ..., น่าจะ...
มิจฺฉา	ผิด	ปจฺฉา	ภายหลัง
มุสา	เท็จ	ปฏฺฐาย, ปฏฺฐิต	ตั้งแต่, จำเดิม
อลิภฺ	ไม่จริง, เหลาะแหละ	ปฺลฺ	มาก, ต่างหาก
มุธา	เปล่า	อิสฺภ	นิดหน่อย, เล็กน้อย
อุจฺจํ	สูง	กฺวฺจ	บ้าง
นิจํ	ต่ำ	อาธา	ไกล
สภฺ	คราวเดียว	อาวฺ, สจฺฉ	แจ้ง
สทกฺขตฺตํ	ร้อยคราว	นาธา	ต่างๆ
สณฺภ	ค่อยๆ, เบาๆ, ช้า	วิสุ	แยก, เฉพาะ, ต่างหาก
ชิปฺปิ, สหฺสา	พลัน, โดยพลัน	ภฺยจฺยาปิ	แม้ก็จริง, แม้โดยแท้
ลหฺ, ลหฺ, ลหฺโส	เร็ว, พลัน, เบา	ตา	ก่อน
อรฺ, อาสุ, ตฺนฺณ	เร็ว, พลัน	ปฐฺม	ก่อน, ที่แรก, ครั้งแรก
อจฺริ	ไม่นาน, เร็ว	เอวฺ, อิติ, อิถฺ	อย่างนี้
จฺริ, จิรสฺส	นาน	สภฺกจฺจ	โดยเคารพ
สาสุ	ดีละ, ดั่งข้าพเจ้าขอโอกาส (ชมเชย, ขอโอกาส)		
สาสุ, สฺภูจฺ	ดีแล้ว (อนุโมทนา, พลอยยินดี)		
ทฺฏฺ	ไม่ดี, น่ารังเกียจ		
อโ	โอ (นำอัศจรรย์; สรรเสริญ/ดีเยี่ยม; บรรารณา)		
นาม	ชื่อ, ชื่อว่า, ธรรมดา, ธรรมชาติ		
อิติ	เพราะเหตุนั้น, ว่า...ดังนั้น, ด้วยประการฉะนี้, ชื่อว่า		

## ปัจจัย

ลงท้ายนามศัพท์ เป็นเครื่องหมายวิภัติ  
 ลงท้ายธาตุ เป็นเครื่องหมายกิริยาและวิภัติ  
 • โต ปัจจัย ใช้ลงท้ายนามนามและศัพท์นาม  
 เป็นเครื่องหมาย ตติยวิภัติ แปลว่า ช่าง  
 เป็นเครื่องหมาย ปัญจมีวิภัติ แปลว่า จาก-แต่

ยโต	แต่...ใด	เอกโต**	ช่างเดียว
ตโต	แต่...นั้น	อุกโต	ช่างทั้งสอง
เอโต*เอตโต, อิตฺ	แต่...นั้น	ปรโต	ช่างอื่น, ช่างหน้า
อิโต	แต่...นี้	อปรโต	ช่างอื่นอีก
อมฺโต	แต่...โน้น	ปุรโต	ช่างหน้า
อภฺยโต	แต่...อื่น	ปจฺจโต	ช่างหลัง
อภฺยตรโต	แต่...อันใดอันหนึ่ง	ทกฺขินโต	ช่างขวา
สพฺโต	แต่...ทั้งปวง	วามโต	ช่างซ้าย
กฺโต	แต่...ไหน	อุตฺตรโต	ช่างเหนือ
กตรโต	แต่...อะไร	อธฺรโต	ช่างล่าง
อิตรโต	แต่...นอกนี้		

\* เอโต ไม่พบที่ใช้ใน ไตร.  
 \*\* เอกโต โดยมากแปลว่า “โดยความเป็นอันเดียวกัน” (โดยความเป็นหนึ่ง)  
 = เอก(ภาว)โต เป็นสมาส ลบ ‘ภาว’

### เปรียบเทียบ

อภฺยตร (นิบาต)	เว้น, แยก	ยโต = ยสมา
อภฺยตร (ศัพท์นาม) ใน...อื่น (=อภฺยตรสมฺ)		ยตร = ยสมฺ
อภฺยตร (ศัพท์นาม) คนใดคนหนึ่ง		ยทา = ยสมฺ ภาล

• ตร ตถ ห ธ ธิ หิ หิ ฬฺยจฺนํ วั ปัจจัย ใช้ลงท้ายศัพท์นาม  
 เป็นเครื่องหมาย สัตตมีวิภัติ แปลว่า ใน

ยตร,	ยตล,	ยฺหิ, ยฺห	ใน...ใด
ตตร,	ตตล,	ตฺหิ, ตฺห	ใน...นั้น
อตร,	อตล, เอตล,	อิธ, อิห	ใน...นี้
อภฺยตร,	อภฺยตล		ใน...อื่น
กตร,	กตล,	กฺหิ, กฺห, กฺฬฺยจฺนํ, กว	ใน...ไหน *
	กตลจ		ในที่ไหนๆ, ในที่บางแห่ง
สพฺตร,	สพฺตล,	สพฺพิ	ใน...ทั้งปวง
เอกตร,	เอกตล		ใน...เดียว
อุภฺยตร,	อุภฺยตล		ใน...สอง
อมฺตร			ใน...โน้น

• ทา ทานิ ธิ ธฺนา ทาจนํ ชฺช ชฺชฺ ปัจจัย ใช้ลงท้ายศัพท์นาม  
 เป็นเครื่องหมาย สัตตมีวิภัติ แปลว่า ใน ลงในกาลอย่างเดียว

ยทา	ในกาลใด, เมื่อใด	กรหฺจ	ในกาลไหนๆ, บางครั้ง
ตทา	ในกาลนั้น, เมื่อนั้น	อรฺธา	ในกาลนี้, เมื่อก็
เอกทา	ในกาลหนึ่ง, บางที	กฺทาจนํ	ในกาลไหน
สพฺพทา, สทา	ในกาลทั้งปวง,	อชฺช	ในวันนี้
	ในกาลทุกเมื่อ	สชฺช	ในวันมีอยู่, ในวันนี้
กทา	ในกาลไร, เมื่อไร	ปรชฺช	ในวันอื่น
กทาจิ	ในกาลไหน, บางคราว	อปรชฺช	ในวันอื่นอีก
อิทานิ, เอตฺรหิ	ในกาลนี้, เดียวนี้		

• ตเว ตํ ปัจจัย ในนามกิตก์ ใช้ลงท้ายธาตุ\*\*  
 เป็นเครื่องหมาย ปฐมวิภัติ แปลว่า อ.อัน, อ.การ  
 เป็นเครื่องหมาย จตุตถวิภัติ แปลว่า เพื่ออัน, เพื่อการ  
 ภาตเว เพื่อการทำ ภาตํ เพื่อการทำ, อ.การทำ  
 • ตุน ตฺวา ตฺวาน ปัจจัย (กับทั้งปัจจัยที่เอาเศษออกจาก ตฺวา) ในกิริยากิตก์  
 ใช้ลงท้ายธาตุ เป็นเครื่องหมาย อภฺยยกิริยา (คือแจกด้วยวิภัติไม่ได้)  
 ภาตุน กตฺวา กตฺวาน ทำแล้ว

\* กตร กฺฬฺยจฺนํ กว ไม่พบที่ใช้ หรือใช้น้อยมาก \*\* ทำให้เป็นกิริยานาม